

Stařec a moře

Ernest Hemingway

Kontext

- světovka mezi válkami

Ztracená generace

- generační skupina amerických autorů, kteří byli poznamenáni duchovním otřesem 1. sv. války a kteří zároveň vystřízlivěli z “Amerického snu”
- základním literárním tématem je zklamání a skepse
- rozklad tradičních lidských a společenských hodnot (válka vše zdeformovala)
- hrdinové se uzavírají, jsou apatičtí, nejsou schopni navázat na dřívější vztahy
- hlavní hrdinové jsou “ztracení” jednotlivci, již nenacházejí nikde zakotvení
- citová vyprahlost

ztracená generace (americká próza): William Faulkner - Divoké palmy Francis Scott Fitzgerald - Velký Gatsby John Steinbeck - O myších a lidech, Na východ od ráje Henry Miller - Obratník Raka experimentální próza: Marcel Proust - Hledání ztraceného času James Joyce - Plačky nad Finneganem, Odysseus Franz Kafka - Proměna, Proces, Zámek (i německy psaná. lit.) francouzská próza: Anatole France - Ostrov tučňáků Henry Barbusse - Oheň Antoine de Saint-Exupéry - Malý princ Romain Rolland - Petr a Lucie

německy psaná literatura

- Erich Maria Remarque - Na západní frontě klid, Tři kamarádi
- Heinrich Mann - Profesor Neřád
- Lion Feuchtwanger - Židovka z Toleda, Židovská válka
- Hermann Hesse - Stepní vlk

německy psaná lit. v českých zemích

- Meyrink - Golem
- Franz Werfel - Čtyřicet dnů
- Egon Ervín Kisch - Zuřivý reportér

anglicky psaná literatura

- George Bernard Shaw - Pygmalion

česky psaná literatura

- Vítězslav Nezval – Edison, Žena v množném čísle
- Jaroslav Hašek – Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války, Můj oběd se psy
- Ladislav Klíma – Utrpení knížete Sternenhoecha
- Karel Čapek – R.U.R., Věc Makropulos, Bílá nemoc, Krakatit, Válka s mloky, Matka,...
- Karel Poláček – Bylo nás pět, Muži v ofsajdu
- Eduard Bass – Klapzubova jedenáctka, Cirkus Humberto
- Vladislav Vančura – Rozmarné léto, Markéta Lazarová
- Ivan Olbracht – Žalář nejtemnější
- Jaroslav Havlíček – Petrolejové lampy, Neviditelný

Autor

- američan
- dopisovatel v WW1 a španělské občanské válce
- po 2. sv válce na Kubě
- metoda ledovce
- psychologie člověka
- fascinace mezními situacemi
- ztracenost a vykořeněnost

Kniha

Obecně

- velice stručný, úsporný a prostý děj (formální stránka je upozaděna, drama zápasu je ve středu pozornosti)
- žádné složité prolínání časových rovin, žádné experimentování s formou (vše chronologicky členěné)
- metoda ledovce = destilace skutečnosti
 - spočívá v tom že v díle autor eliminuje vše nepodstatné a soustředí se především na hlavní myšlenku celého příběhu.
- hlavní hrdina je typický pro autora (oslava síly, statečnost, vzepětí, schopnosti sám sebe překonat, stařec žije v souladu s přírodou, dodání sil díky morálním vlastnostem)
- paradox - neubrání úlovek, ale přesto je spokojen (hodnota života nespočívá v materiálním zisku, ale v hloubce uspokojení - boj byl čestný, ryba je vnímána jako plnohodnotný soupeř, který si zaslouží úctu)
- interpretace

- biblické podobenství (nejde o samotný příběh, ale o hloubku poselství), aktéři děje jsou pojmenováni obecnými pojmy (stařec, ryba, žralok, . . .), motivy (utrpení, rybolov - apoštol Petr, stigmata zranění rukou, těžké lano na zádech)
- odvěký souboj člověka s přírodou
- souboj se sebou samým
- o smyslu života, kde zabíjení, stejně jako utrpení, je nedílnou součástí života
- Nobelova cena za literaturu (1954)

Literární žánr

- novela

Literární druh

- epika

Časoprostor

- 1. pol. 20. století (Kuba, Havana)

Kompozice

- chronologický postup

Téma

- urputný boj starého rybáře s obrovským mečounem

Motiv

- stigmata
- rybář
- žralok
- boj
- vyčerpání

vypravěč / lyrický subjekt

- er-forma, prolínání s vnitřními monology Santiaga

vyprávěcí způsoby

- přímá, nepřímá řeč

typy promluv

- monology (převažují), dialogy

Postavy

rybář Santiago

- odvážný kubánský rybář s pevnou vůlí
- samotář
- bojuje až na pokraj života, aby se uživil
- smysl života vidí v rybaření
- introvert
- prostý člověk
- žil v souladu s přírodou
- starý ale silný a vytrvalý

chlapec Manolin

- velmi obětavý
- laskavý, nápomocný
- má rád starce, pomáhá mu, jezdí s ním rybařit, obdivuje ho

Děj

Příběh rybáře Santiaga, který dlouhou dobu vyražel na moře rybařit a nedařilo se mu chytit žádnou rybu. Kvůli tomuto s ním i chlapec Manolin přestal spolupracovat na přání svých rodičů a šel se učit k jinému rybáři. Santiago se jednoho dne rozhodne vyjet na moře sám a všem dokázat, že ještě stále umí chytit rybu a že na to má dostatek sil. Vydá se proto jednoho dne na moře kdy se mu konečně poštěstí a čeká na něj velký úlovek. Celou dobu rybář pozoruje své okolí. Podle slunce dokáže odvodit kolik je hodin a jakou dobu už na moři strávil. Na návnadu se mu chytí velká ryba - Marlín modrý. Marlín je opravdu obrovský takže se starci nedaří ho vytáhnout do člunu, nakonec ryba táhne člun za sebou pryč od pobřeží. Rybář se rozhodne že si odpočine a nechá rybu táhnout loď, šňůru ovšem nepustí a usíná. Dřevění mu levá ruka a také ho velmi bolí záda. Loď nechal táhnout dál, prosí Boha aby mu pomohl, ačkoliv on sám není pobožný. Na lodi stráví i druhou noc. Marlín začne vyskakovat nad hladinu a stařec si uvědomí, že je ještě větší a krásnější než si myslel. Marlín potom začal kroužit a rybář věděl, že už musí být hodně unavený, takže by tuto chvíli měl využít. Rybáře bolelo celé tělo, měl pořezané ruce od provazu a dělalo se mu nevolno. Když byl Marlín dostatečně blízko člunu střelil ho rybář harpunou a tak zvítězil nad rybou. Nevešla se mu však do lodi tak ji musel přivázat k boku lodi. Rybář začne přemýšlet nad tím kolik mu ryba přinese peněz a že se mu vrátí jeho Rybářská prestiž. Když se rybář společně s přivázanou rybou vracel začali se okolo lodi objevovat žraloci kteří ucítili ve vodě pach krve. Rybář byl už naprosto vysílený a přesto se proti nim snažil bojovat, když se snažili ukrást si kousek marlínova masa přišel o harpunu a zlomili mu i nůž. Čím více žraloků se postupně objevovalo tím méně z ryby zbývalo a věděl, že každým kousnutím se stopa pro žraloky dělá větší a větší. Když už byl blízko Kuby, znova připlulo

mnoho žraloků a přestože se stařec snažil svůj úlovek ubránit, sežrali mu skoro celou rybu. Když připlouval zpátky do zátoky, přemýšlel nad svým zážitkem. Uvědomoval si že utrpěl drtivou porážku, ovšem nějak ho to neovlivnilo, ztratil pouze pár rybářského náčiní. Připlul na břeh a nechal loď jak je i s kostrou a šel spát. Byl opravdu velmi unavený, při cestě domů musel několikrát odpočívat. Ráno za ním hned přišel chlapec a postaral se o něj. Bylo mu starce až tak líto že se rozbrečel. Ostatní rybáři ho litovali, protože všichni viděli kostru té obrovské ryby jež byla připoutaná k boku lodi. Chlapec se nakonec rozhodl, že bude dále jezdit s rybářem, měl totiž pocit že ho rybář může naučit spoustu nových věcí.

Ukázka

- lov ryby

„Ale ještě jsi vůbec nespál, staříku,” řekl si nahlas. „Půl dne a noc a teď ještě jeden den, a tys nespál. Musíš si něco vymyslet, aby sis trochu zdříml, jestli bude ryba plout klidně a rovnoměrně. Jestli se neprosíš, nebudeš pak možná mít jasno v hlavě.”

Mám v hlavě dost jasno, odpovídal si v duchu. Až moc jasno. Tak jasno, jako jsou jasné hvězdy, moje sestry. Ale přece jen musím spát. I hvězdy spí a měsíc a slunce spí, a dokonce i oceán někdy spí, v jistých dnech, kdy není žádný proud a hladina je plochá a klidná.

Nezapomeň se vyspat, prikazoval si. Přinut' se k tomu a vymysli si něco jednoduchého a jistého, co podniknout se šňůrami. Teď běž dozadu a připrav si dorádu. Přivázat vesla jako brzdu je příliš nebezpečné, když musíš spát.

Obešel bych se bez spánku, odporoval sám sobě. Ale bylo by to příliš nebezpečné.

Vydal se po rukou a po kolenou na cestu zpátky na zád', dávaje při tom pozor, aby nepoplašil rybu škubnutím. Možná že sama napůl

spí, napadlo ho. Ale já nechci, aby si odpočala. Musí táhnout, až dodělá.

Když dolezl na zád', otočil se tak, že levičkou držel přes ramena napjatou šňůru, a pravačkou vytáhl z pochvy nůž. Hvězdy zářily, takže dorádu zřetelně rozeznal, vrazil jí čepel nože do hlavy a vytáhl ji zpod zadní paloubky. Stoupl si na ni jednou nohou a rozřízl ji rychle od řiti až po špičku spodní čelisti. Pak nůž odložil a pravačkou ji vyvrhl, čistě celý vnitřek vybral a vytrhal žábry. Cítil v rukou těžký a kluzký žaludek a rozřízl jej. Našel v něm dvě létavé ryby. Byly čerstvé a tvrdé. Položil je jednu vedle druhé a vyhodil vnitřnosti a žábry přes zád'. Potopily se, zanechávající po sobě ve vodě světélkující stopu. Doráda byla studená a nyní ve svitu hvězd leprovitě šedobílá, a stařec jí stáhl po jedné straně kůže, přidržuje si rybí hlavu pravou nohou. Pak ji obrátil, stáhl ji na druhé straně a odkrojil obě půlky od hlavy až k ocasu.

Pustil zbytek těla přes pažení a podíval se, jestli to ve vodě zavíří. Ale viděl jen světélkování, jak tělo pozvolna klesalo. Pak se otočil, vložil obě létavé ryby mezi řízky rybího masa, strčil nůž do pochvy a doplazil se pomalu zpátky na příď. Hřbet měl ohnuty tlakem šňůry a rybu nesl v pravačce.

„Rybo,” oslovil ji stařec. „Rybo, vždyť stejně umřeš. Musíš přitom zabít i mne?”

Takhle nic nedokážu, napadlo ho. Měl v ústech příliš vyschlo, aby promluvil nahlas, ale pro vodu teď nemohl sáhnout. Musím ji dostat po bok loďky tentokráte, umiňoval si v duchu. Moc už těch obrátek nevydržím. Ale vydržíš! okřikl sám sebe. Vydržíš to do nekonečna.

Při příští obrátce ji skoro dostal. Ale ryba zase vyrovnala a pomalu odplouvala pryč.

Zabíjíš mě, rybo, pomyslel si. Ale máš na to právo. Nikdy jsem neviděl většího obra, nic tak krásného a klidného a vznešeného, jako jsi ty, bratře. Tak pojď a zabij mě! Je mi jedno, kdo zabije koho.

Teď se ti to začíná v hlavě plést, napomenul se v duchu. Hlavu si musíš zachovat jasnou. Mysli jasně a dokaž, že umíš trpět jako muž! Nebo jako ryba, dodal pro sebe.

„Vzpamatuj se, hlavo!” pronesl hlasem sotva slyšitelným. „Vzpamatuj se!”

Při dvou dalších obrátkách to dopadlo stejně.

Už nevím, říkal si stařec v duchu. Po každé užuž cítil, že ztrácí

vědomí. Už nevím. Ale zkusím to ještě jednou.

Zkusil to ještě jednou, a když rybu obracel, cítil, že omdlévá. Ryba vyrovnala a opět pomalu odplouvala a její velká ocasní ploutev sebou mrskala ve vzduchu.